

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Постановка проблеми. Україна, як молода держава, стоїть на шляху постійного реформування та розвитку. Виходячи з викликів часу реформується і її законодавство у відповідності до європейських стандартів. Освітня галузь, як одна з провідних у життєдіяльності суспільства, теж функціонує відповідно до певних нормативно-правових актів, а отже, також перебуває у стані реформування. Працівники галузі, яка перебуває у процесі перебудови завжди, як правило, опиняються в досить скрутному становищі, пов'язаному з необхідністю змінювати свою свідомість, знання та розуміння процесів, що відбуваються в галузі відповідно до змін та нововведень, які відображені в законодавстві. Освітня галузь у цьому сенсі не є винятком, тому виникають нові вимоги до підготовки майбутніх педагогів та інших працівників освіти. Чітке розуміння законодавства та змін у ньому кожним фахівцем-педагогом є необхідним для виконання ним своїх професійних обов'язків на високому, достатньому для швидкого переходу до європейських стандартів, рівні освіти. Працівники різних структурних підрозділів вищих, професійно-технічних та інших навчальних закладів постійно приймають рішення, що вимагають правового аналізу, що є неможливим без чіткого розуміння та усвідомлення нормативно-правових актів, які регулюють їхню професійну діяльність. На жаль, сучасна система підготовки працівників освіти не дає можливості вирішувати завдання, що покладаються на сучасного педагога у відповідності до вимог сьогодення. Таким чином, виникає протиріччя між нинішньою системою професійної підготовки педагогів і системою підготовки працівників освіти, яка повною мірою забезпечувала б вирішення цієї великої кількості завдань, що виникають перед сучасним фахівцем освітньої галузі. Це протиріччя може бути усунене шляхом вдосконалення сучасної правової підготовки майбутніх педагогів шляхом дослідження як існуючої системи, так і перебудовою її в таку, що задовольнить потреби суспільства у кваліфікованих із точки зору права викладачах системи професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань освітянського законодавства присвячено роботи українських учених О. Доморанського, Є. Краснякова, зарубіжних – М. Байтіна, В. Сирих, О. Смоліна. Аналіз психолого-педагогічної, філософської, соціологічної, культурологічної та юридичної літератури з питань правової освіти свідчить, що більшість із них належить фахівцям-юристам. У працях Д.У. Абашидзе, Т.Г. Саришвілі, О.С. Саломаткіна, О.В. Татаринцевої, Н.М. Яковлевої викладено різні аспекти підготовки вчителя щодо запобігання протиправної поведінки учнів загальноосвітніх шкіл. М.К. Подберезьким, визначено структуру правової культури майбутнього вчителя. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем формування правової культури показав, що професійна підготовка вчителя передбачає оволодіння ним знаннями зі спеціального предмету, теоретичну, методичну, а також психолого-педагогічну готовність до виховної роботи, але не передбачає формування готовності до використання правових знань у його професійній діяльності. Крім того, аналіз сучасної педагогічної літератури з підготовки інженерів-педагогів показав, що питанням правової їх підготовки взагалі не приділялася увага.

Виклад основного матеріалу Сучасна система вищої та професійно-технічної

освіти вже понад десять років перебуває в стані постійного реформування та розвитку. В ній здійснено ряд заходів, які зумовлені як демократизацією сучасного суспільства, так і необхідністю входження до європейського простору. Сьогодні в Україні впроваджена нова концепція сучасної освіти, яка повною мірою знайшла своє відображення в зміні принципів державної освітньої політики, зміні основ керування та правового регулювання системи освіти, а також зміні напрямків, за якими будується та розвивається освіта. Безперечно, всі ці зміни знайшли своє відображення в законодавстві, що регулює освітню галузь. Тобто інновації в системі освіти були відображені у відповідних нормативно-правових актах. Але сьогодні вимагає інтеграції у зворотному напрямку, тобто впровадження правових норм у навчальний процес. Це означає, що правові норми, якими запроваджуються зміни в системі освіти повинні бути введені у навчальні дисципліни, за якими готуються спеціалісти освітньої галузі. Процес введення в навчальні програми дисциплін відповідних правових знань і норм є просто необхідним, бо саме вони регламентують всю їхню майбутню професійну діяльність. Тобто йдеться про майбутніх викладачів та людей, які так чи інакше пов'язують своє життя з освітою. Крім того, завдяки впровадженню правових норм у навчальний процес професійної підготовки, відбувається доведення правових норм до населення взагалі, оскільки відомо, що незнання закону не звільняє від відповідальності за його невиконання. Рівень правової культури населення напряму залежить від рівня загального уявлення про те, з яких норм складається законодавство і про що в його нормах ідеться. Немає необхідності доводити, що від рівня правової культури населення тієї чи іншої держави залежить порядок у ній, який впливає на швидкість і ефективність розвитку цієї держави. Україна не є винятком із цього правила. І необхідність знання та розуміння громадянами України правових норм, з яких складається законодавство України, не викликає сумніву. Вимоги до людей мати знання всіх правових норм, якщо їх діяльність не пов'язана з юриспруденцією, не висуваються, однак вміння застосовувати потрібну правову норму при здійсненні своєї професійної діяльності – необхідність для кожного працівника. У галузі освіти, як і в інших галузях життєдіяльності суспільства, не можуть не виникати ситуації, що вимагають правового вирішення. Яким чином ці ситуації будуть розв'язані, залежить від рівня знань та вміння знайти необхідну правову норму людиною, яка в такій ситуації опинилася, незалежно від того чи це ректор вищого навчального закладу, чи викладач професійно-технічного училища. Необхідно усвідомити той факт, що від розуміння змін у структурі освіти та взагалі в освітньому законодавстві ті, хто до освіти має безпосереднє відношення, залежатиме, яким чином вони будуть виконувати свої професійні обов'язки з надання освітніх послуг. Тобто від розуміння вимог освітнього законодавства залежить те, яким чином будуть викладатися ті чи інші навчальні дисципліни, врешті-решт рівень підготовки спеціалістів. Від рівня підготовки спеціалістів у державі залежить рівень усієї держави в цілому, якщо йдеться про порівняння України з іншими європейськими державами.

Доведення правових норм до населення здійснюється різними шляхами: від офіційного їх оприлюднення шляхом публікації у спеціалізованих періодичних виданнях до висвітлення їх засобами масової інформації – телебаченням та радіомовленням. Крім того, держава сприяє доведенню до суспільства правових норм шляхом видання нормативно-правових актів, цільовим призначенням яких є встановлення порядку такого доведення. Одним з таких є нормативно-правовий акт, що зробив обов'язковим вивчення дисципліни «Правознавство». Але, крім держави, інституціями якої видаються нормативно-правові акти з метою регулювання суспільних відносин, до яких належить і освітня галузь,

завдання з доведення правових норм до суспільства покладається і на сучасного педагогічного працівника. Саме він зобов'язаний не тільки впровадити нові нормативно-правові акти в навчальний процес, але й вести роз'яснювальну роботу серед тих, хто навчається, і їх батьків. Зрозуміло, що без спеціальної професійно-правової підготовки зробити це неможливо. Неможливо надавати освітні послуги не розуміючи, наприклад, положення закону про освіту. Також важливо і те, як педагог взагалі розуміє право на освіту, що закріплене в 51 статті другого розділу конституції України. Процеси модернізації та реформи сучасної освіти в Україні нерідко викликають обурення тих, хто має відношення до освітньої галузі, тому що ці процеси стосуються різних прав та свобод суб'єктів освітніх правовідносин – від учнів до вчителів, а також самого освітнього закладу. З цього й постає питання про знання механізмів захисту своїх освітніх та законних інтересів, а також прав та законних інтересів інших учасників навчально-виховного процесу. Аналіз стану сучасної правової підготовки в педагогічних навчальних закладах показав, що вона не відрізняється від правової підготовки студента будь-якого вищого навчального закладу та розглядається в роботах вітчизняних педагогів із позицій юридичного, а не педагогічного аспектів. Така система не враховує характер майбутньої педагогічної діяльності сучасного викладача системи професійної освіти. В той же час зрозуміло стає те, що вища освіта не може та й не повинна бути звуженою та загнаною в рамки тільки практичної педагогіки. Практикуючий педагог, інші категорії робітників практичної освіти не можуть не знати, яким чином право опосередковує їхню професійну діяльність, в чому особливості її правових основ. Без цього знання неможливо самостійно повною мірою виконувати свої професійні обов'язки. Таке знання можна отримати завдяки спеціальній професійно-правовій підготовці, яка, безперечно, повинна надаватися не після того, як педагог уже розпочав свою освітню діяльність, а під час його підготовки до такої діяльності. Сьогодні ситуація, яка існує в системі інженерно-педагогічної освіти стосовно професійно-правової підготовки майбутніх спеціалістів, свідчить про її недосконалість. В Українській інженерно-педагогічній академії проводилися дослідження, результати якого свідчать: низький рівень правової освіти майбутніх інженерів-педагогів, відсутність мотивації до педагогічної діяльності серед студентів, відсутність можливості отримати професійно-правові знання, відсутність знань та вмінь свого правового захисту в професійній діяльності, відсутність умінь і навичок при виконанні професійних обов'язків, що пов'язано з відсутністю вмінь із використання нормативно-правової бази, яка цю діяльність регулює.

Аналізуючи такі результати, можна дійти висновку, що низький рівень правової освіти свідчить про необхідність доопрацювання шкільної програми навчальної дисципліни «Основи правознавства». Завдяки опануванню цієї дисципліни вже в школі, студенти повинні мати уявлення про деякі положення сучасної теорії держави і права та різних галузей права, про структуру, функції, компетенцію різних державних органів та основні права та обов'язки громадян України. Отже, вступаючи на перший курс вищого навчального закладу, випускники загальноосвітніх шкіл повинні орієнтуватися в системі законодавства України та знати, з яких елементів вона складається. Все це допомогло б їм у опануванні дисциплін, що викладаються в навчальному закладі, до якого вони вступили, отримавши можливість здобути вищу інженерно-педагогічну освіту. Крім того, оволодіння питаннями, що розглядаються під час вивчення навчальної дисципліни «Основи правознавства», дадуть їм можливість детальніше зупинитися на законах, які регулюють сферу освіти. Без знання теорії права переходити до розгляду правових питань освіти

неможливо, тому що саме теорія права є тим підґрунтям, на якому базується вміння розуміти положення будь-якого нормативно-правового акту, зокрема і норм освітнього законодавства.

Що стосується мотивації до педагогічної діяльності, то, базуючись на результатах проведеного дослідження, стає зрозумілим, що далеко не всі студенти, які здобувають інженерно-педагогічну освіту, насправді мають намір у майбутньому обрати професію, якимось чином пов'язану з освітою; взагалі досить низький процент студентів мають бажання стати викладачами. Це обумовлено різними факторами. Один із таких факторів – відсутність мотивації до педагогічної діяльності. Причин її відсутності теж дуже багато. Починаючи від низької заробітної плати викладача і закінчуючи його низьким соціальним статусом. Але, як стало зрозуміло з аналізу результатів дослідження, якщо майбутнім інженерам педагогам буде відомо, якими саме нормами регулюється їхня майбутня професійна діяльність, якими правами та обов'язками вони володіють, як захищати свої встановлені законодавством права, то, як вважають студенти, працювати їм у майбутньому буде набагато легше. Вони будуть почувати себе більш захищеними і впевненими. Через недоведення до них положень освітнього законодавства призводить до того, що більшість із них не мають повного уявлення про майбутню діяльність. Таким чином, однією з причин відсутності мотивації до педагогічної діяльності є відсутність у навчальному плані інженера-педагога дисциплін, в яких висвітлюються питання освітнього законодавства. Тому і скаржаться студенти на відсутність професійно - правових знань. Навіть ще не працюючи викладачем, вони гостро відчують брак інформації стосовно їхньої майбутньої педагогічної діяльності. Отримати цю інформацію можна з першоджерел, якими є нормативно-правові акти. Тому що саме нормативно-правові акти, які регулюють освітнє законодавство, не тільки встановлюють норми, за якими здійснюється весь освітній процес, а й містять поради, як ці норми реалізовувати та як діяти в різних правових ситуаціях, що виникають під час здійснення освітньої діяльності. Треба тільки, по-перше, чітко розуміти такі правові норми, а, по-друге, знати, де, в яких законодавчих та інших актах, прийнятих державною установою з метою регулювання суспільних відносин, такі норми знаходяться. Саме з цією метою і потрібно навчити студентів з усього різноманіття нормативно-правових актів знаходити потрібні, тобто ті, що відповідатимуть на питання, які виникають під час виконання професійних обов'язків. До речі, викладачі, що вже працюють, відчують потребу в інформації, яка допоможе їм вирішувати ті чи інші правові питання, що виникають у професійній діяльності.

Аналіз тенденцій розвитку вищої інженерно-педагогічної освіти, теоретико-методологічних робіт сучасних дослідників та все зазначене вище вказує на певні недоліки як у педагогічній теорії, так і практиці. Такі недоліки зумовлюють основне протиріччя між підвищеними вимогами до викладачів та недостатнім рівнем їхньої професійно-правової підготовки. Це протиріччя виникає в таких випадках

На рівні діяльності громадян України у сфері освіти:

- між правовою освіченістю громадянина України у сфері освіти при вступі до навчального закладу та реальною потребою в знанні певних нормативно-правових актів, що регулюють умови вступу та навчання в цьому навчальному закладі;
- між юридичними знаннями громадянина України у сфері освіти та їх потребою при вирішенні питань навчання у професійних навчальних закладах та праці на виробництві.

На рівні професійної діяльності викладачів ПТУ, технікумів та коледжів:

- між можливостями отримання викладачами ПТУ, технікумів та коледжів юридичних знань у сфері освіти та їх потребою при виконанні своєї професійної діяльності;
- між потребою в реальній юридичній допомозі працівникам освіти при застосуванні ними адміністративного та трудового законодавства України у сфері освіти та реальними можливостями забезпечення такої допомоги;
- між потребою в захисті педагогічних працівників в умовах демографічної кризи та реальними можливостями юридичної допомоги при цьому захисті.

На рівні професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів:

- між існуючою системою освіти майбутнього інженера-педагога і вимогами до сучасного викладача системи вищої та професійно-технічної освіти;
- між змістом гуманітарної, соціально-економічної, професійної підготовки та реальними професійною і соціально-педагогічною діяльністю викладача та працівника системи професійної освіти;
- між соціально-правовою освіченістю сучасного фахівця з вищою освітою та вимогами суспільства.

Зазначені протиріччя і зумовили проблему дослідження, яке зараз проводиться в Українській інженерно-педагогічній академії в напрямку – якою має бути система професійно-правової підготовки інженерів-педагогів (мета, зміст та технологія навчання), щоб прийнята система безперервної освіти забезпечувала формування таких фахівців, які мали б чітку мотивацію до педагогічної діяльності, були здатні кваліфіковано виконувати професійні дії, пов'язані з використанням нормативно-правової бази освіти, вмінням правового захисту в сучасних умовах функціонування професійно-технічних навчальних закладів, технікумів, академій та університетів.

На наш погляд, ця проблема може бути вирішена шляхом побудови та запровадження науково обґрунтованої професійно-правової підготовки в системі безперервної освіти. Ми припускаємо, що професійна підготовка в системі безперервної освіти інженерів-педагогів буде ефективною, якщо запровадити в навчальних процес багаторівневу модель професійно-правової підготовки, зміст якої базується на основі інтеграції правових та професійно-педагогічних знань, та яка забезпечить можливість інженерів-педагогів виконувати професійно-педагогічну діяльність, пов'язану з використанням нормативно-правової бази освіти та вмінням здійснювати особистий правовий захист в умовах професійної діяльності у навчальному закладі. Досягнення ефективності професійно-правової підготовки в системі безперервної освіти інженерів-педагогів буде, на наш погляд, можливим, якщо:

- у межах професійно-правової підготовки забезпечити формування професійно-правової компетентності, яка визначається на основі інтеграції педагогічної та правової діяльності та комплексного підходу до навчання;
- модель професійно-правової підготовки буде мати чотири рівні, кожен з яких спрямований на формування мотивації педагогічної діяльності, адаптації до навчання в системі безперервної освіти та вміння виконувати професійну діяльність, яка пов'язана з використанням правової бази освіти;
- зміст професійно-правової підготовки буде визначатися на основі інтеграції педагогічного та правового знання;
- уміння будуть формуватися поетапно, шляхом здійснення теоретичної та

практичної підготовки, курсового і дипломного проектування, проходження педагогічних практик.

Саме тому темою нашого дослідження є теорія та практика системи професійно-правової підготовки інженерів педагогів у безперервній освіті. Відповідно об'єктом дослідження є професійна підготовка інженерів-педагогів у системі безперервної освіти, предметом дослідження – теоретичні та методологічні основи формування системи професійно-правової підготовки інженерів-педагогів у системі безперервної освіти. І мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити цілі, зміст, принципи та технології професійно-правової підготовки інженерів-педагогів у системі безперервної освіти.

Як було зазначено вище, модель професійно-правової підготовки в системі безперервної освіти інженерів-педагогів має чотири етапи, в кожному з яких є своє конкретне завдання та забезпечується вивчення певних навчальних курсів. Тобто професійно-правова підготовка у відповідності до запропонованої моделі повинна здійснюватися за чотирма рівнями.

Перший рівень – теоретико-правовий – формує мотивацію до педагогічної діяльності та сприяє найкращій адаптації до навчання, формує вміння захищати свої права як суб'єкта навчання в сучасних навчальних закладах. Також на цьому рівні здійснюється процес засвоєння теоретико-педагогічних знань. Другий рівень – змістовно-правовий – полягає у формуванні правових знань законодавства України. Третій рівень – професійно-практично-правовий. На цьому рівні здійснюється формування вмінь виконувати професійно-педагогічну діяльність із використанням правової бази освіти на рівні спеціальності. Четвертий рівень – творчий, на якому відбувається формування вмінь зі створення нормативно-правової бази на рівні навчального закладу.

Висновки та перспективи досліджень. Таким чином, підсумовуючи викладене, можна зазначити, що подальше проведення дослідження буде полягати в розробці концепції професійно-правової підготовки, як процесу формування професійно-правової компетентності інженерів-педагогів у системі безперервної освіти, у науковому обґрунтуванні структури, особливостей та сутності професійно-правової компетентності інженерів-педагогів, як інтегрованих складових педагогічних та правових умінь і правової культури викладача, у розробці та перевірці моделі професійно-правової підготовки майбутніх інженерів-педагогів, у обґрунтуванні та визначенні змісту професійно-правової підготовки інженерів-педагогів та в удосконаленні механізму визначення професійної компетентності інженерів-педагогів, а також критеріїв її оцінки.

Упровадження запропонованої нами системи сприятиме мотивації до педагогічної діяльності, адаптації до навчання, формуванню професійно-правових вмінь, розробці та введенню в навчальний процес нормативних дисциплін, які забезпечать досягнення цих цілей.

Література

1. Зайчук В. Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні / В. Зайчук // Вища школа. – 2002. – №2-3. – С. 2–18.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року; зі змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року №2222-IV; станом на 1 січня 2006 року / Міністерство юстиції України. – Офіц. вид. – К.: [б. в.],

2006.

3. Закон України «Про вищу освіту»: за станом на 19 жовтня 2006 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – 64 с. – (Закон України).
4. Закон України «Про професійно-технічну освіту» (Текст): за станом на 24 листопада 2006 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – 36 с. – (Закон України).

Коваленко Д.В.

Проблеми професійно-правової підготовки інженерів-педагогів та шляхи їх вирішення

Освітня галузь функціонує у відповідності до певних нормативно-правових актів і перебуває, як і все законодавство, у стані реформування. Це пов'язано з тим, що до підготовки майбутніх педагогів висувуються нові вимоги щодо правового аналізу, глибокого усвідомлення необхідності чіткого розуміння нормативно-правових актів, які регулюють їхню професійну діяльність. Нова концепція сучасної освіти полягає у впровадженні в навчальний процес правових норм шляхом змін у навчальних планах, введення відповідних дисциплін із правової освіти, підвищення правової культури інженера-педагога, поглиблення інноваційних процесів в галузі освіти.

Ключові слова: правова підготовка інженерів-педагогів, правові дисципліни, нормативно-правові акти, що регулюють питання освіти, освітнє право, галузь права, професійна підготовка, правові навички, галузеве законодавство

Коваленко Д.В.

Проблеми професійно-правової підготовки інженерів-педагогів та шляхи їх вирішення

Как и все отрасли жизнедеятельности Украины, отрасль образования функционирует в соответствии с определенными нормативно-правовыми актами и находится, как и само законодательство, в состоянии реформирования. Это связано с тем, что к подготовки будущих педагогов предъявляются новые требования по правовому анализу, глубокому пониманию необходимости четкого представления о роли правовых актов, регулирующих их профессиональную деятельность в будущем. Новая концепция образования состоит во внедрении в учебный процесс правовых норм путем введения в учебные планы соответствующих дисциплин по правовому образованию, повышение правовой культуры инженера-педагога, углубления инновационных процессов в сфере образования.

Ключевые слова: правовая подготовка инженеров-педагогов, правовые дисциплины, нормативно-правовые акты регулирующие вопросы образования, образовательное право, отрасль права, профессиональная подготовка, правовые навыки, отраслевое законодательство.

D. Kovalenko

Problems of Professional Legal Training of Teacher-Engineers and Ways of its Solution

Like all branches of vital activities in Ukraine, education functions according certain regulatory law documents and is, like the legislation itself, in the process of reformation. It is connected with the fact that new claims are put in to training future engineers in the field of law analysis, profound understanding the necessity of a clear comprehension of the law documents role that will regulate their professional activities in the future. New conception of education lies in implementing law documents into the educational process through introducing into the educational

the corresponding disciplines in law education, rising the level of the teacher-engineer's law culture, intensification of innovational process in the education sphere.

Key words: legal training of teacher-engineers, legal disciplines, normative legal acts regulating education issues, education right, branch of right, legal skills, professional training, branch legislation.

Стаття надійшла до редакції 24.06.2008р.